

- DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM -

poročilo
o opravljenem obisku
na lokaciji

VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNI ZAVOD VIŠNJA GORA

Pojasnilo: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljevanju: Varuh) v okviru izvajanja nalog in pooblastil po Zakonu o ratifikaciji opcijskega protokola h Konvenciji proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju (Uradni list RS, št. 114/2006) v vlogi državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) obiskuje kraje odvzema prostosti. V skupini, ki izvede obisk, poleg predstavnikov Varuha praviloma sodeluje(jo) tudi predstavnik(i) pogodbenih nevladnih organizacij ter občasno tudi neodvisni izvedenci medicinske in drugih strok in prevajalci. Pravna podlaga za opravljanje nadzorov s strani DPM je predstavljena na spletni strani [Varuh kot državni preventivni mehanizem](#).

Pričujoče poročilo vsebuje le bistvene ugotovitve o obisku s predlogi za izboljšanje razmer oziroma odpravo nepravilnosti. Izdelano je bilo na podlagi poročila o obisku DPM in odzivnega poročila pristojnih. Namenjeno je objavi na spletni strani Varuha.

Osnovni podatki o zavodu:

► **Tip zavoda:** javni, vzgojno-izobraževalni

► **Kategorije nastanjenih oseb:** mladostnice in mladostniki (v nadaljevanju: mladostniki) s področja cele Slovenije v starosti od 14 do 18 let, ki imajo težave v socialni integraciji ter primanjkljaje na čustvenem in vedenjskem področju¹. Mladostniki so sprejeti v zavod² na podlagi odločb pristojnih centrov za socialno delo ali pa z odločbami sodišča.

► **Uradna zmogljivost in dejanska zasedenost zavoda na dan obiska:** v času našega obiska je bilo v zavod vključenih 41 mladostnikov.

¹ Najpogostejši razlogi za namestitev v zavod so: izostajanje in beganje od doma, opustitev šolanja, konflikti v socialnem okolju, prekrški in včasih tudi kazniva dejanja. Eden od pomembnih pogojev za vključitev mladostnikov v zavod je, da so pripravljene obiskovati tudi šolo.

² S ciljem zmanjševanja strahu pred zavodskim življenjem mladostniku in staršem oziroma rejnikom zavod omogoča predhodno predstavitev in ogled zavoda. Na voljo je tudi zloženka s temeljnimi informacijami o zavodu, informacije so dostopne tudi preko zavodove spletne strani. Napotitev v stanovanjsko skupino poteka enako kot v matični zavod in sicer preko pristojnega centra za socialno delo po pogovoru z mladostnikom in starši. Postopek sprejema mladostnika v zavod se sicer začne, ko se strokovna služba pristojnega centra za socialno delo (CSD) z uradno vlogo za sprejem obrne na sedež zavoda. V procesu namestitve v vzgojni zavod aktivno sodelujejo mladostnik in njegovi starši. Na podlagi dokumentacije in pogovorov ob obisku strokovni tim potrdi sprejem, CSD pa izda odločbo. V stanovanjsko skupino je mladostnica (glede na to, da so vanjo vključena samo dekleta) lahko napotena tudi iz matičnega zavoda. Vlogi za sprejem v stanovanjsko skupino sledi ogled stanovanjske skupine in informativni pogovor, ki je hkrati tudi priložnost za medsebojno spoznavanje. Mladostnica ob vključitvi v stanovanjsko skupino podpiše poseben dogovor z vzgojitelji. Dogovor mladostnice podpisujejo le za vključitev v stanovanjsko skupino. Pomen dogovora je v tem, da stanovanjska skupina deluje precej bolj samostojno, kot vzgojne skupine v Višnji Gori in Stični. Zato se vanjo vključujejo najbolj odgovorna in samostojna dekleta, ki jih podpisani dogovor še bolj zavezuje k izpolnjevanju obveznosti in dolžnosti. Vzgojitelje pa zavezuje, da jim pri tem stojijo ob strani in jim pomagajo tako v vzgojnem kot v učnem smislu. V dogovoru so navedeni pomembni skupni cilji. Sklenitev dogovora pa pomeni tudi potrditev, da so dekleta seznanjena s pravili bivanja in hišnim redom ter s pogoji za prekinitev bivanja. Za vsako posameznico sicer oblikujejo individualni načrt življenja in dela v stanovanjski skupini.

Potek obiska in priprava poročila:

► Obisk je bil **najavljen**. **Opravljen** je bil 20. 10. 2011 (med 13. in 18. uro) in 26. 10. 2011 (med 14. in 15.30 ure).

► **Skupina za obisk:** predstavnica Varuha (prof. defektologinja – logopedinja) predstavnici izbranih nevladnih organizacij (obe iz Inštituta Primus), ter pogodbeni ekspertka za področje pedagogike in psihologije.

► **Vsebina obiska:** razgovor z ravnateljem, ogled prostorov³, pogovori z vzgojnim osebjem ter mladostniki.

³ VIZ je organiziran v petih vzgojnih skupinah v Višnji Gori in Stični ter v eni stanovanjski skupini na Brodu pri Ljubljani.

► **Poročanje:** poročilo o opravljenem obisku smo poslali Ministrstvu za šolstvo in šport, zavodu pa v vednost, 30. 11. 2011, skupaj s predlogom, da ga obravnava ter nam v tridesetih dneh sporoči svoja stališča in morebitne ukrepe v zvezi s tem. Tozadevni odgovor MŠŠ smo prejeli 27. 12. 2011, torej 27. dan po odpremi – v postavljenem roku.

► DPM je posebej pohvalil

- usmeritev zavoda pri kateri je glavni cilj vzgoja k odgovornosti in samostojnosti⁴ in
- oblike dela z mladostniki⁵.

⁴ Način življenja in dela v posamezni skupini poteka v skladu z načeli individualizacije, pozitivne usmerjenosti in timskega dela. Cilji dela v stanovanjski skupini pa so še bolj kot v vzgojnih skupinah usmerjeni v upoštevanje individualnih potreb, razlik in zmožnosti posameznika.

⁵ Zavod zagotavlja individualne in skupinske oblike dela z mladostniki. Znanje in poklicne veščine so v zavodu pomembne vrednote. Z doseganjem teh vrednot je mladostnikom omogočeno vračanje pozitivnega odnosa do sebe, do okolice in šole, utrjevanje samozavesti in pozitivne samopodobe. Glede na starost populacije in pripravljenost za prevzemanje odgovornosti zase, so vzgojitelji mladim predvsem svetovalci in usmerjevalci v aktivnostih, učenju ustreznega reševanja problemov, učenju sprejemljivega socialnega vedenja, s ciljem, da mladostnik doseže samostojnost in uspešno vrnitev v družbo. Velik poudarek dajejo učenju uporabnih življenjskih aktivnosti, tako da mladostniki sami skrbijo za urejenost bivalnih prostorov, osebno urejenost in osebno higieno. Sami perejo svoja oblačila. Preizkusijo se tudi pri pripravi obrokov - zajtrke si pripravljajo sami v kuhinji posamezne vzgojne skupine, ob sredah pa tudi večerje. Malice, kosila in večerje ob drugih dnevih pa pripravljajo v centralni kuhinji in razdelijo v vzgojnih skupinah.

DPM: na podlagi ogleda prostorskih pogojev v vseh skupinah priporočamo MŠŠ, da zagotovi finančna sredstva za zagotovitev ustreznih pogojev za dve vzgojni skupini⁶.

MŠŠ: v zvezi z zagotavljanjem boljših bivalnih pogojev za dve skupini vam sporočamo, da so bila finančna sredstva že predvidena, vendar te investicije zaradi rebalansov proračuna še ni bilo možno realizirati. V vmesnem času ministrstvo zagotavlja sredstva za najemnine stanovanja.

DPM: Glede na to, da individualni načrti⁷ niso podpisani, zavodu priporočamo, da to prakso vzpostavi. Priporočamo, da individualni načrt podpišeta ravnatelj in mladostnik. S tem je mladostniku naložena večja pomembnost in odgovornost za njegovo realizacijo.

DPM: priporočamo, da MŠŠ spremeni svojo odločitev glede možnosti vpisa dijakov okoliških krajev v srednjo šolo Vzgojno-izobraževalnega zavoda Višnja Gora⁸.

MŠŠ: ministrstvo je že večkrat tehtalo možnosti vpisa zunanjih dijakov v zavod. Slednji je ustanovljen za opravljanje vzgojno izobraževalne dejavnosti, ki se opravlja kot javna služba na področju vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov z čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Izvajata programe po nižjih normativih, sistematizacija temelji na drugih osnovah, kot v rednih srednjih šolah. Menimo, da se z vpisom zunanjih dijakov ne ustvarja integracija, temveč drugosmerna integracija, ki ne temelji na učnih analizah dijakov, temveč je bila posledica številnosti generacij srednješolcev konec devetdesetih let, ko se je tak vpis dopustil.

⁶ Lokacijsko se tri vzgojne skupine nahajajo v neposredni bližini centralne stavbe nekdanjega gradu, v kateri je uprava zavoda ter šolski del (učilnice, učne delavnice, multimedijska učilnica s knjižnico, predavalnica, prostori za učitelje in svetovalno službo). Objekta za življenje in delo dveh vzgojnih skupin sta novi stanovanjski hiši v neposredni bližini zavoda, v katerih so po besedah ravnatelja pogoji za vzgojno delo optimalni. Tretja vzgojna skupina se nahaja v prenovljenih prostorih, ki so po njegovem mnenju prav tako primerni, prav tako ima optimalne bivalne in delovne pogoje stanovanjska skupina na Brodu pri Ljubljani. Dve vzgojni skupini pa po mnenju ravnatelja živita in delata v neprimernih pogojih: v najetih kletnih prostorih v Stični ter v trosobnem stanovanju v centru Višnje Gore.

⁷ Na osnovi vpogleda v tri naključno izbrane dosjeje smo ugotovili, da je bil za vsakega mladostnika izdelan individualni načrt, z navedenimi konkretnimi aktivnostmi, s poudarki na »močnih področjih« kot temeljih za možno nadgradnjo osebnostnega razvoja in z razvidno realizacijo procesa. Pregledno in skrbno vodeno dokumentacijo v dosjejih mladostnikov je zato treba pohvaliti.

⁸ Vse do letošnjega šolskega leta je bila posebnost zavoda vključevanje drugih mladostnikov brez vedenjskih in čustvenih primanjkljajev v izobraževanje pri njih, saj so se v izobraževalne programe lahko vpisali tudi učenci iz okoliških osnovnih šol. V tako "kombiniranem" oddelku je bilo do 12 dijakov, od tega pa najmanj štiri dijaki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Vendar po besedah ravnatelja MŠŠ žal nima več posluha za dosedanjo dobro prakso, ki je učinkovito odpravljala stigmo mladostnikov iz zavoda. DPM meni, da je taka oblika skupnega izobraževanja mladostnikov brez primanjkljajev, oviranosti oziroma motenj ter mladostnikov s posebnimi potrebami lahko zelo primerna.

DPM: priporočamo, da zavod s srednjimi šolami, s katerimi sodeluje, sklene ustrezne pogodbe o sodelovanju in opredeli pravice in obveznosti zunanjih izvajalcev⁹.

MŠŠ: s srednjimi šolami, s katerimi vzgojni zavodi sodelujejo, bo v kratkem sklenjen dogovor o sodelovanju, v katerem bodo opredeljene pravice in obveznosti. Na ministrstvu usklajujemo besedilo, da bo poenoteno.

DPM: podpiramo prizadevanja za čim večjo odprtost zavoda in to vzpodbujamo za naprej¹⁰.

DPM: ocenjujemo, da je določitev potrebne dokumentacije v letnem delovnem načrtu zelo primerna¹¹.

DPM: priporočamo, da ravnatelj v del letnega delovnega načrta, ki je namenjen vzgoji, umesti tudi poglavje o vrednotah, ki so jim zavezani vsi v zavodu.

DPM: MŠŠ predlagamo premislek o posebnem zakonu ali samostojnih določbah v okviru obstoječe zakonodaje, ki bi posebej urejale področje organiziranosti in delovanja omenjenih zavodov¹². Glede na različnost vzgojnega ukrepanja po posameznih zavodih ob kršitvah pravil predlagamo, da socialno-pedagoška stroka prouči možnosti za pripravo

MŠŠ: s pobudo za pripravo posebnega zakona, ki bi urejal področje vzgojnih zavodov, smo bili seznanjeni s strani aktiva ravnateljev vzgojnih zavodov. Dogovorili smo se, da opredelijo, katera so tista področja, ki so po njihovem slabo določena ali niso opredeljena v obstoječi zakonodaji in bi jih tak zakon urejal.

⁹ Spričevala nimajo žiga Vzgojno-izobraževalnega zavoda Višnja Gora ampak žig šole, ki izvaja izobraževalni program, ki se sicer izvaja tudi v zavodu: Biotehniški izobraževalni center - Živilska šola v Ljubljani (za poklic pomočnik v biotehnikii in oskrbi), Srednje poklicne in strokovne šole Bežigrad v Ljubljani (za poklic izdelovalec oblačil), Srednje šole za gostinstvo in turizem v Ljubljani (za poklic gastronom - hotelir) in Srednje upravno – administrativne šole v Ljubljani (za poklic administrator).

¹⁰ V zavodu delijo interesna področja mladostnikov, v tri sklope in sicer na športno – rekreativne, glasbeno – kulturne in socialno integrativne. Mladostniki so na vseh področjih zelo uspešni. Športniki branijo barve zavoda na različnih med – zavodskih tekmovanjih. Literarni ustvarjalci izdajajo že večkrat nagrajeno mladinsko glasilo Odprta srca. Glasbeniki nastopajo na internih proslavah in tudi na javnih prireditvah po Sloveniji. Mladostniki so skupaj s svojimi mentorji vključeni v številne domače in mednarodne projekte: EUROMET (srečanja mladih in strokovnjakov ustanov iz desetih evropskih držav); LEONARDO DA VINCI (mednarodni projekt mobilnosti mladih - tri tedensko bivanje mladostnikov v Italiji, Latviji, Španiji in na Irskem), ŠTUDIJSKI OBISKI učiteljev, svetovalnih delavcev in ravnateljev partnerskih šol iz EU; TEKMOVANJA SREDNJIH ŠOL v slovenščini, tujem jeziku, matematiki, plesu.

¹¹ Letni delovni načrt je enoten za cel zavod. Hišni red in pravila bivanja so sestavni del Vodnika, ki ga zavod izdaja za dijake in starše vsako šolsko leto ter je dostopen na spletnih straneh zavoda. Sicer pa tudi letni delovni načrt vsebuje nekaj osnovnih postavk šolskega reda, prav tako so v njem opredeljene temeljne pravice mladostnikov: pravica do celovite oskrbe, do zasebnosti in osebne lastnine, do obiskov in pošte, do izobraževanja in usposabljanja, do izhodov - pri čemer so ob slednji zapisani tudi razlogi za njeno omejitev ali odvzem. Letni delovni načrt vsebuje posebej tudi poglavje Dokumentiranje vzgojnega dela, v katerem je našeta dokumentacija, ki jo je treba v zvezi z vzgojnim delom voditi.

¹² Na osnovi 43. člena Šolskih pravil za posamezno šolsko leto se v povezavi s Pravilnikom smiselno uporabljajo določbe šolskih pravil tudi ob kršitvah v času izvajanja vzgojnega programa. V pogovoru je ravnatelj opozoril na dokaj nedorečeno pravno podlago za delovanje vzgojnih zavodov, kar v praksi pomeni, da si vsak zavod po svoje prikuje pravila bivanja. Aktiv ravnateljev vzgojnih zavodov je zato ponovno dal pobudo na pristojna ministrstva za pripravo posebnega zakona, ki bi urejal to področje. Menimo, da so zavodi za nameščanje in obravnavanje otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami v primerjavi z drugimi zavodi specifični zaradi svojega poslanstva (vzgoje) in med seboj tudi zelo različni (nekateri so samo vzgojni, drugi tudi izobraževalni - imajo tudi interno šolo).

smernic za izdelavo vzgojnega načrta (kot je predviden za osnovne šole v skladu z Zakonom o osnovni šoli) ter iz njega izhajajoča pravila bivanja v zavodu, vključno s pritožbenimi možnostmi in potmi.

DPM: zavodu priporočamo, da oceni smiselnost sistematičnega izobraževanja mladostnikov o učinkih in posledicah uživanja nedovoljenih drog, alkohola ter kajenja¹³. Ker pa gre za mladostnike, ki so že spolno aktivni, pa bi bilo ustrezno tudi izobraževanje o posledicah tveganih vedenj (npr. uporaba nečistih igel, nezaščiteni spolni odnosi,...), preprečevanju okužb z virusi HIV in hepatitisi.

DPM: glede na dejstvo, da so državne institucije opremljene z napisi, priporočamo, da se primerno opremi posamezne lokacije tudi z ustreznimi napisi: Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora.

¹³ Ravnatelj je povedal, da se občasno pojavijo težave z alkoholom, da je v porastu zloraba prepovedanih drog, zlasti marihuane. Letos je zaradi prevelikega odmerka metadona med izhodom čez vikend umrla 17 letna mladostnica, ki je bila vključena v zavod. Zadnji čas ob sprejemu več kot polovica mladostnikov pove, da občasno kadijo marihuano. Posameznike urinsko testirajo in jih nato napotijo v obravnavo na Center za zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog v Ljubljani. Večina mladostnikov kadi.